

**Факультет дошкільної освіти
Кафедра дошкільної педагогіки і психології**

Профілактика і корекція девіантної поведінки

Для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійні програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти:
«Дошкільна освіта та психологія», «Дошкільна освіта та мова і література (англійська)»,
«Дошкільна освіта та логопедія», «Дошкільна освіта та фізична культура» денної форми навчання

Викладач: к.пед.н., доц. Титаренко Світлана Анатоліївна

Email: titarenko@gnpu.edu.ua

Кількість часу на вивчення

Кредитів	6
Лекцій	30
Практичних занять	30
Самостійна робота студента	120
Форма контролю	Залік

«Профілактика і корекція девіантної поведінки» є дисципліною вільного вибору майбутніх фахівців дошкільної освіти, що спрямована на ознайомлення студентів із основними видами, чинниками, підходами до пояснення природи девіантної поведінки, методами діагностики критеріїв ризику, основних проявів, засобами профілактики, окремими підходами до надання психологічної допомоги та психологічного супроводу дітей дошкільного віку із різними видами девіацій.

Предметом вивчення дисципліни є загальні теоретичні та методологічні підходи до пояснення причин та механізмів виникнення девіантної поведінки, когнітивні, емоційні установки та поведінкові реакції, що супроводжують окремі види девіацій. У рамках дисципліни здобувачі ознайомляться із поняттями «девіантна поведінка», «агресивна поведінка», «суїцид», «віктимність», «делінквентна поведінка», «профілактика девіантної поведінки», «психологічна корекція девіантної поведінки».

Метою вивчення дисципліни є ознайомлення студентів із основними проблемами, змістом, видами, психологічними чинниками та особливостями організації діагностики, профілактики і корекції девіантної поведінки у дошкільників.

Завдання дисципліни:

1. Оволодіння категоріально-термінологічним апаратом психології девіантної поведінки, поняттями «соціальна норма» і «девіантна поведінка».

2. Формування знань про закономірності чинники та механізми виникнення девіацій, проблем фізіологічних та психологічних механізмів основ психічної діяльності та загальні закономірності розвитку особистості.

3. Ознайомлення із основними соціологічними та психологічними моделями виникнення девіантної поведінки у дітей дошкільного віку.

4. Ознайомлення студентів з основними методами діагностики психологічних властивостей, емоційно-вольової сфери осіб із девіантною поведінкою.

5. Формувати вміння здійснювати аналіз особливостей дошкільників із девіантною поведінкою.

6. Формування здатності будувати програму психологічної профілактики та психологічного супроводу дітей дошкільного віку із девіантною поведінкою.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент набуває загальні і фахові компетентності:

Загальні компетентності:

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

КЗ-6. Здатність до міжособистісної, командної взаємодії.

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, швидко і гнучко реагувати на зміни, виявляти самостійність.

Спеціальні (фахові компетентності):

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.

КС-15. Здатність до забезпечення індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей та потреб.

КС-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками.

КС-19. Здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, ефективної співпраці та комунікації з батьками, колегами.

Програмні результати навчання:

ПР-03 Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПР-07 Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПР-17. Здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно- і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.

ПР-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини.

Організація навчання

Види занять. Лекція-бесіда, передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією. Запитання адресуються до всіх, здобувачі відповідають з місця; викладач піклується про те, щоб запитання не залишалися без відповіді. Запитання використовуються для з'ясування рівня готовності здобувачів до сприйняття наступного матеріалу та активізації пізнавальної діяльності.

Практичне заняття передбачає детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень курсу та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформованих завдань. Перелік тем практичної роботи визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Практичне заняття включає: проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачем;

постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю здобувачів, – розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання. Оцінки, отримані здобувачем за окремі практичні заняття, зараховуються під час виставлення підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Самостійна робота студента (СРС) – це самостійна діяльність-учіння студента, яку викладач планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача. Зміст самостійної роботи за темами визначається робочою програмою навчальної дисципліни та містить завдання різного типу: від реферування першоджерел, підготовки повідомлень і виконання вправ, розв'язування психологічних ситуацій до творчих завдань – моделювання ситуацій, підготовка презентацій, захист міні-проєкту тощо.

Організаційні та навчальні обов'язки студентів:

- Відвідувати лекції та практичні заняття
- Виконувати практичні завдання, передбачені в планах практичних занять
- Брати участь у практичних заняттях під час обговорення теоретичних питань, виконання колективних та індивідуальних завдань, тестування тощо
 - Аргументовано відстоювати власну думку з теми заняття, якщо вона не збігається з думкою викладача
 - Самостійно оволодівати теоретичним матеріалом окремих тем або питань за рекомендованою літературою, складати конспекти, таблиці, схеми, виконувати завдання різного рівня
 - Виконувати завдання тематичного контролю, брати участь у підсумковому тестуванні
 - У разі потреби отримувати додаткові консультації викладача за змістом навчальної дисципліни
 - У випадку незгоди з отриманою оцінкою мати право на перезарахування тем
 - Вчасно складати відповідні теми
 - Дотримуватися правил техніки безпеки й охорони праці

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин	
		Лек.	Пр.
1.	Модуль 1. Девіантна поведінка як психологічна проблема. Тема 1. Поняття девіантної поведінки у психології	2/2	
2.	Тема 2. Теорії вивчення девіантної поведінки	2/2	
3.	Тема 3. Психологічні моделі девіантної поведінки	2/2	
4.	Тема 4. Соціально-психологічна детермінація девіантної поведінки	2/2	
5.	Тема 5 Вивчення девіантної особистості та її оточення	2/2	
6.	Модуль 2. Класифікація девіантної поведінки. Тема 6. Класифікація девіантної поведінки. Психологічні особливості залежної поведінки	2/2	
7.	Тема 7. Психологія суїцидальної поведінки	2/2	
8.	Тема 8. Деліктивна і віктимна поведінка	2/2	
9.	Модуль 3. Проблеми профілактики та корекції девіантної поведінки у дошкільників. Тема 9. Теоретичні передумови профілактики і корекції девіантної поведінки	2/2	
10.	Тема 10. Профілактика девіантної поведінки	2/2	
11.	Тема 11. Психологічна корекція девіантної поведінки	2/2	

12.	Тема 12. Основні форми психологічної корекції девіантної поведінки	2/2
13.	Модуль 4. Робота з профілактики і корекції девіантної поведінки у дошкільників Тема 13. Діагностика девіантної поведінки у дітей дошкільного віку	2/2
14.	Тема 14. Роль сім'ї у профілактиці та корекції девіантної поведінки дошкільників	2/2
15.	Тема 15. Використання сучасних освітніх технологій у профілактиці девіантної поведінки	2/2

Зміст самостійної роботи за темами визначається робочою програмою навчальної дисципліни. Зокрема, самостійна робота студентів із зазначеного курсу передбачає:

- 1) розв'язання психологічних ситуацій;
- 2) написання рефератів на пропонувані теми;
- 3) розробка схем, таблиць з тем;
- 4) виконання вправ і завдань;
- 5) опрацювання лекційного матеріалу, доповнення конспекту лекції.

Перелік питань до підсумкового контролю із дисципліни «Профілактика і корекція девіантної поведінки» (залік)

1. Девіантологія: предмет, специфіка, сфери застосування.
2. Поняття девіації у психології. Поняття соціальної норми та його зміст у побуті, соціології і психології. Соціальні норми і соціальний контроль.
3. Психологічні підходи до аналізу девіантної поведінки: психодинамічний аналіз чинників та механізмів формування девіантної поведінки; девіантна поведінка як результат навчання.
4. Психологічні підходи до аналізу девіантної поведінки: екзистенційно-гуманістичний підхід до девіантної поведінки; структурно-динамічна концепція девіантності та девіантної поведінки.
5. Біологічні та соціологічні теорії девіантності і девіантної поведінки (теорія аномії, теорія клеймування, теорія девіантної поведінки Г. Кеплана).
6. Проблеми співвідношення біологічного і соціального у процесі формування девіантної поведінки.
7. Порушення соціалізації: чинники, механізми регуляції.
8. Соціальні функції девіантної поведінки.
9. Сімейне виховання як чинник девіації у дошкільному віці.
10. Діагностично значимі ознаки соціальної дезадаптації. Схема аналізу девіантної поведінки.
11. Методи вивчення девіантної поведінки у соціології та психології.
12. Класифікація девіантної поведінки.
13. Психологічний зміст залежної поведінки: механізми виникнення та рівні залежної поведінки.
14. Поняття про самоушкоджуючу поведінку (СУП) та суїцид у психології. Мотиви та види самогубства.
15. Психологічний зміст агресивності. Агресія і агресивна поведінка. Умови формування агресивної поведінки.
16. Основні підходи до пояснення природи агресивної поведінки: фрустраційні теорії; теорія соціального навчання.
17. Вікові особливості агресивності: особливості агресивної поведінки у дитячому віці; агресивність як прояв дезадаптації у дошкільному віці.

18. Поняття про делінквентну поведінку як форму девіації. Умови формування делінквентної поведінки.
19. Протиправна мотивація та асоціальна спрямованість як механізми виникнення делінквентної поведінки.
20. Основні види девіантної поведінки у дошкільному віці: механізми формування бродяжництва, страхів, вандалізму, віктимної поведінки.
21. Напрями психологічної допомоги особистості: психологічна превенція і психологічна інтервенція.
22. Проблеми, зміст та рівні профілактики девіантної поведінки: попередження, профілактика.
23. Психологічні підходи до корекції девіантної поведінки: поведінковий, когнітивно-аналітичний сугестивно-біхевіоральний.
24. Попередження прямих та опосередкованих десоціалізуючих впливів сім'ї та педагогічної занедбаності дітей у закладі дошкільної освіти. груп.
25. Принципи та зміст психологічної корекції девіантної поведінки.
26. Методи психологічної корекції девіантної поведінки. Ресоціалізація як організований соціально-педагогічний процес.
27. Психологічне консультування у роботі з девіантною особистістю. Сімейне консультування.
28. Психолого-педагогічна підтримка соціально дезадаптованої особистості.
29. Використання когнітивно-поведінкової моделі психотерапії у корекції девіантної поведінки: стимулювання позитивної мотивації, корекція емоційних станів, методи саморегуляції, когнітивне переструктурування, формування позитивної поведінки.
30. Основні форми психологічної корекції девіантної поведінки.

**СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРОФІЛАКТИКА І КОРЕКЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ»**

Оцінка ECTS	Сума балів за 100 бальною шкалою	Рівень	Критерії оцінювання
А	90-100	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями.	У здобувача визначені ПР сформовані повною мірою (на 91-100%). Здобувач освіти: – дає правильні, точні, повні, ґрунтовні відповіді; – демонструє високий рівень знань в обсязі навчальної програми, демонструючи володіння матеріалом основних посібників і додаткових літературних джерел; – користується сучасною науковою термінологією; – ґрамотно розв'язує запропоновані психологічні задачі; – творчо підходить до виконання завдань і розв'язання психологічних ситуацій; – орієнтується у системі основних понять, науково правильно їх тлумачить; – знає теоретичні аспекти навчальної дисципліни і розкриває їх глибоко і повно; – довільно відтворює знання щодо основних

			розділів та тем; – вчасно, якісно і творчо виконує усі завдання самостійної роботи.
В	82-89	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження.	У здобувача визначені ПР сформовані повною мірою на 81-90%. Здобувач освіти: – відповідь на питання дисципліни недостатньо повна, але змістовна, підкріплена прикладами і власними судженнями; – на достатньому рівні володіє теоретичними знаннями з будь-якої теми; – орієнтується в системі основних понять, але припускається поодиноких несуттєвих помилок у їх тлумаченні; – розкриває окремі актуальні питання профілактики та корекції девіантної поведінки, пов'язує їх із суміжними дисциплінами; – під час виконання психологічних завдань допускає несуттєві помилки; – виявляє достатні теоретичні знання, підкріплює їх прикладами, але відсутня їх творча інтерпретація. При цьому студент демонструє знання матеріалу основного посібника і допоміжної літератури; – правильно і доцільно використовує психологічну термінологію; – виконує не менше як $\frac{3}{4}$ % пропонованих завдань самостійної роботи; – дає відповідь, що задовольняє ті ж вимоги, що й на оцінку «А», але допускає деякі помилки та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу на теоретичне питання.
С	74-81	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та до готовності оперування набутими вміннями й навичками	У здобувача визначені ПР сформовані частково (на 71-80%). Здобувач освіти: – демонструє недостатньо повну, але змістовну відповідь; – добре володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, які отримав із основної літератури і деяких фахових видань; – орієнтується в системі термінологічних понять, але припускається поодиноких несуттєвих помилок у їх тлумаченні; – розкриває окремі актуальні питання профілактики та корекції девіантної поведінки, пов'язує їх із суміжними дисциплінами; – виконує більшу частину завдань самостійної роботи; – відповідь на питання дисципліни недостатньо повна, але підкріплена прикладами і власними судженнями.
Д	64-73	Середній рівень володіння теоретичними	У здобувача визначені ПР сформовані фрагментарно (на 64-70%). Здобувач освіти:

		знаннями, практичними вміннями й навичками	<ul style="list-style-type: none"> – презентує неповну відповідь, помиляється у визначенні основних понять; – виявляє узагальненні знання про сучасні методи профілактики та корекції девіантної поведінки; – не наводить власних прикладів; – не виявляє творчого підходу у вирішенні психологічних ситуацій; – не вміє обґрунтувати свої думки; – виконує менше половини пропонованих завдань для самостійної роботи; – виявляє знання та розуміння основних положень певного теоретичного питання, але викладає матеріал не досить повно і допускає помилки при цьому користується матеріалом основного посібника чи підручника; – у окремих формулюваннях не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки, викладає матеріал непослідовно і допускає помилки.
Е	60-63	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим середнім .	<p>У здобувача визначені ПР сформовані поверхово (на 50 - 63%).</p> <p>Здобувач освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – допускає помилки у визначенні основних понять; – виявляє узагальненні знання про сучасні методи профілактики та корекції девіантної поведінки; – відсутній творчий підхід у вирішенні психологічних ситуацій; – не вміє обґрунтувати свої думки; – виконує менше половини пропонованих завдань для самостійної роботи; – у окремих формулюваннях не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки, викладає матеріал непослідовно і допускає помилки.
ЕХ	35-59	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння додаткових занять дисципліни	<p>У здобувача визначені ПР сформовані менше, ніж на 50 %.</p> <p>Здобувач освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виявляє незнання теоретичного матеріалу з профілактики та корекції девіантної поведінки або демонструє поверхові знання; – ключові питання розкриваються неповно; – помиляється у визначенні основних понять; – не наводить прикладів; допускає суттєві помилки у розв'язанні конкретних психологічних завдань; – не користується науковою термінологією; – відсутній творчий підхід у вирішенні психологічних ситуацій; – не виконує більш як половину завдань самостійної роботи; – виявляє незнання більшої частини відповіді на питання, непослідовно викладає теоретичний матеріал, не ілюструє відповіді прикладами.
Е	1-34	Низький рівень знань дисципліни,	У здобувача визначені ПР не сформовані.

		відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни	
--	--	---	--

Розрахунок підсумкової оцінки (бала) за формами контролю (іспит/залік)

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання рівня знань під час практичних занять; якості виконання самостійної роботи. Поточний контроль має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль. Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені). Навчальні досягнення здобувачів освіти оцінюються за 100-бальною шкалою та шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F).

Таблиця 1

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни для студентів денної форми навчання

<i>Практичні заняття, самостійна робота</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Форма семестрової атестації – залік</i>
Максимальна кількість балів – 90	Максимальна кількість балів – 10	Максимальна кількість балів – 0
За кожне практичне заняття і самостійну роботу 6 балів	МК№1	0
15 тем	5	5

Таблиця 2

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни для студентів заочної форми навчання

<i>Практичні заняття</i>	<i>Самостійна робота</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Форма семестрової атестації – залік</i>
Максимальна кількість балів – 16	Максимальна кількість балів – 60	Максимальна кількість балів – 14	Максимальна кількість балів – 10
ПЗ	СР	МК	10
ПЗ		МК	
№1	Тем 15 по 4 бали кожна	№1	7
№2		№2	
4		7	

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
2. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки : Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
3. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.-метод. посібник / укл. Лариса Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 368 с.
4. Харагірло В.Є. Психолого-педагогічні аспекти корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник.вид.2, доповнене Біла Церква: БІНПО, 2020 188 с.

Додаткова:

1. Білецька В.В. Девіантна поведінка учнів: форми, прояви, попередження (методичні рекомендації практичним психологам, соціальним педагогам, вчителям загальноосвітніх навчальних закладів) / В.В. Білецька. Миколаїв, 2011. 40 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: монографія: У 2 кн. *Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретично-технологічні засади.* Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Беляєва С.Я. Дитячі негаразди. Лікуємо любов'ю Київ :Загальнопед. газ., 2013. 108 с.
4. Врачинська Н. Ф., Булгакова О. М. Профілактика агресивної поведінки підлітків. *Практична психологія та соціальна робота.* 2012. № 12. С. 38-41
5. Горбунова В. Виховання без нервування : як упоратися з упертюхами, ледарями, плаксіями, розбишаками, крикунами та хитрунами : майстер-клас для мам і тат. Харків : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 399 с.
6. Гріньова О.М., Терещенко Л.А. Дитяча психодіагностика: навч.-метод. посібник. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с
7. Дмітрієва О.А. Гіперактивність й агресивність як форми девіантного поведіння. Комплексний підхід до розв'язання проблеми. *Шкільному психологу. Усе для роботи.* № 2, 2009. С. 7-15
8. Єжова О.О. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2014. 172 с.
9. З досвіду корекційної роботи практичного психолога і соціального педагога з дітьми з девіантною та деліквентною поведінкою: посіб. / авт. кол.; упор. Ю.А. Луценко. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 129 с.
10. Ісакова Т.О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми. Київ : НІСД, 2011. 47 с.
11. Колендзян Н.М. Як допомогти агресивній дитині (ігри, вправи, виховні заходи, психодіагностичні методики): методичний посібник. Кам'янець-Подільський. 2015. 76 с.
12. Кузікова С.Б. Основи психокорекції. Київ : «Академвидав», 2012. 320 с.
13. Максимова Н.Ю., Мілютіна К.Л., Піскун В.М. Основи дитячої патопсихології. Київ : Перун, 2019. 464 с.
14. Психологічні механізми адаптації девіантів до сучасного соціокультурного середовища: Монографія / за ред.. Н.Ю. Максимової. Київ : Педагогічна думка, 2015. 254 с
15. Федорченко Т.Є. Дитяча агресивність: проблеми, профілактика: навч.-метод. Посіб. /за заг. ред. В. М.Оржеховської. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2010. 98 с.